

Pathology of the Role of Government Towards Widows

Zahra Shahyari Heidarloo¹

Esmail Cheraghy Kotiani²

1. Student of the 4th level of family jurisprudence, Al-Zahra Society seminary, Qom

(Corresponding Author) Email: esmaeel.cheraghi@gmail.com

2. PhD in Cultural Sociology, Imam Khomeini Educational and Research Institute, Qom

Email: esmaeel.cheraghi@gmail.com

Abstract

The Islamic government has different duties before the people. One of the most vulnerable segments of society is widows, for whom the Islamic ruler has special duties, as in hadiths, the Prophet (s) and Imam Ali (a) have been mentioned as the refuge of widows. This article tries to study the Islamic government's duties toward widows from the perspective of verses and hadiths, and then examine the Islamic model in terms of implementation of Iranian law. The research method is descriptive-analytical and based on the data collected in library intermediary resources. According to the findings of this study, from the perspective of verses and hadiths, providing economic needs of widows and creating justice is one of the most important duties of the Islamic ruler, and the ruler should also reduce social harms such as slander, humiliations and psychological harms of widows by creating and creating facilities for quickly addressing widows' complaints and preparing conditions for facilitating communication with counselors. In a comparative study of the Islamic model with Iranian laws toward widows, the findings show that the laws Iran has enacted regarding widows are related to the provision of economic needs of widows of non-working women, which is the responsibility of the welfare and relief committee to enforce these laws. Also, by placing counselors in these two institutions, the government has addressed the problems of widows in the social, economic, law, etc. Gives free advice. However, the problems caused by society's misguided cultures and attitudes, including suspicion, slander and humiliation of widows and sexual harassment, have also been ignored. In this regard, optimal culture building by public media, establishment of associations for consulting, welfare, financial and empowerment services These women, as well as publications and websites to investigate and address the problems of widows, including housekeeping as jobs, the creation of government kindergartens with appropriate facilities and the number needed, and most importantly, putting officers in place to inspect widows and address their complaints are proposals to alleviate the problems of widows.

Keywords: Islamic Government, Social Damage, Widow, Islamic Model, Women Headed by Family, Unaccompanied Women.

*. Date of Reception: 2019/05/10 , Date of Acceptation: 2019/08/09

آسیب‌شناسی نقش دولت در قبال زنان بیوه

زهره شاهپوری حیدرلو^{۱*}

اسماعیل چراغی کوتیانی^۲

۱. طلبه سطح ۴ رشته فقه خانواده، حوزه علمیه جامعه الزهرا، قم (نویسنده مسئول)

Email: elahis88@gmail.com

۲. دکتری جامعه‌شناسی فرهنگی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، قم

Email: esmaeel.cheraghi@gmail.com

چکیده

حکومت اسلامی در برابر مردم دارای وظایف مختلفی می‌باشد. یکی از اقشار آسیب‌پذیر جامعه، بیوه زنان می‌باشند که حاکم اسلامی بالخصوص در قبال آن‌ها وظایفی خاص دارد؛ چنانچه در روایات نیز از پیامبر (ص) و امام علی (ع) به عنوان پناه بیوه زنان یاد شده است. این نوشتار بر آن است تا وظایف حکومت اسلامی را در قبال بیوه زنان از منظر آیات و روایات مورد مطالعه قرار داده، سپس الگوی اسلامی را از لحاظ تطبیق بر قوانین ایران بررسی کند. روش پژوهش توصیفی - تحلیلی و مبتنی بر داده‌های گردآوری شده در منابع واسطه‌ای کتابخانه‌ای می‌باشد. طبق یافته‌های این پژوهش، از منظر آیات و روایات، تأمین نیازهای اقتصادی زنان بیوه و ایجاد عدالت از وظایف مهم حاکم اسلامی می‌باشد، هم‌چنین حاکم باید با فرهنگ‌سازی و ایجاد امکاناتی برای رسیدگی سریع به شکایات بیوه زنان و آماده کردن شرایطی برای تسهیل ارتباط با مشاوران، آسیب‌های اجتماعی مانند تهمت‌ها و تحقیرها و آسیب‌های روحی - روانی بیوه زنان را کاهش دهد. در بررسی تطبیقی الگوی اسلامی با قوانین ایران نسبت به زنان بیوه، یافته‌ها نشان می‌دهد قوانینی که ایران در رابطه با بیوه زنان وضع کرده به تأمین نیازهای اقتصادی بیوه زنان غیر شاغل مربوط می‌شود که وظیفه اجرای این قوانین بر عهده بهزیستی و کمیته امداد می‌باشد. هم‌چنین دولت با قرار دادن مشاوران در این دو مؤسسه، به مشکلات بیوه زنان در زمینه اجتماعی، اقتصادی، حقوق و... مشاوره رایگان می‌دهد. با این وجود به مشکلات ناشی از فرهنگ‌ها و نگرش‌های غلط جامعه از جمله سوءظن، تهمت و تحقیر بیوه زنان و مزاحمت‌های جنسی توجهی نشده است، هم‌چنین مشکلات بیوه زنان شاغل هم مغفول مانده است. در همین راستا فرهنگ‌سازی مطلوب به وسیله رسانه‌های عمومی، تأسیس انجمن‌هایی برای خدمات مشاوره‌ای، رفاهی، مالی و توانمندسازی این زنان و هم‌چنین نشریات و سایت‌هایی برای بررسی و رسیدگی به مشکلات بیوه زنان، احتساب خانه داری به عنوان شغل، ایجاد مهدکودک‌های دولتی با امکانات مناسب و به تعداد مورد نیاز، و مهم‌تر از همه، قرار دادن مامورانی برای بازرسی حال بیوه زنان و رسیدگی به شکایات آن‌ها پیشنهادهایی برای کاهش مشکلات بیوه زنان می‌باشد.

کلیدواژه: حکومت اسلامی، آسیب‌های اجتماعی، بیوه، الگوی اسلامی، زنان سرپرست خانواده، زنان بی‌سرپرست.

* تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۲/۲۰، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۵/۱۸.

مقدمه

دین اسلام دینی کامل است که برنامه‌های فردی و اجتماعی کاملی برای پیشرفت و کمال انسان داده است. شارع مقدس برای جامعه اسلامی آرمان‌ها و اهدافی را در نظر گرفته که بخشی از آن به وسیله حکومت اسلامی اجرا می‌شود. این اهداف و آرمانها در قالب وظایف حکومت تعریف می‌شود. شناخت این وظایف برای جهت‌گیری‌ها، تبیین راهبردها، سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها امری لازم است. حکومت اسلامی در قبال مردم وظایفی بر عهده دارد که عمل به این وظایف نه تنها باعث پیشرفت جامعه اسلامی در راه اهداف متعالی است، موجب تداوم مقبولیت مردمی و کمتر شدن آسیب‌های اجتماعی می‌شود. بیوه زنان یکی از اقشار آسیب دیده مردم هستند که حکومت بالخصوص در قبال آن‌ها وظیفه دارد و عدم توجه به مشکلات آن‌ها از طرف حکومت باعث پیدایش آسیب‌های اجتماعی متعددی می‌شود. مشکلات بیوه زنان را می‌توان در سه بعد عاطفی روانی، اجتماعی و اقتصادی دسته‌بندی کرد.

در بعد عاطفی روانی فقدان همسر یک ضربه روحی است که موجب افسردگی و اضطراب می‌شود. شاید ازدواج مجدد راهی برای رهایی از این ضربه باشد، اما وضعیت جدیدی که از نظر اجتماعی برای بیوه به وجود می‌آید این امر را نیز سخت می‌کند. ازدواج مجدد زنان بیوه به دلیل اینکه نوعی بی‌وفایی به همسر سابق و یا نادیده گرفتن نقش مادری حساب می‌شود بسیاری از اوقات از طرف جامعه قبیح شمرده می‌شود (ملایی نژاد و همکاران، ۱۳۹۶). به علاوه اینکه زنان بیوه موقعیت‌های مطلوب اندکی برای ازدواج مجدد دارند. به همین دلیل برخی از زنان بیوه ممکن است یا قید ازدواج را بزنند و یا مجبور به ازدواج موقت و یا همسر دوم شدن شوند که خود این گونه ازدواج هم مغایر با فرهنگ اجتماعی است و امکان فروپاشی مجدد چنین ازدواج‌هایی زیاد است.

در بعد اقتصادی از آن جایی که بر اساس تقسیم کار جنسیتی عموماً مردان نان آور خانه محسوب می‌شوند و زنان محدود به امور منزل هستند (بستان، ۱۳۸۵)، با فقدان همسر ممکن است پذیرفتن هر دو نقش برای زن دشوار باشد به ویژه اینکه شاغل شدن زنان بیوه غالباً با مشکلات دیگری از جمله موقعیت‌های شغلی اندک و محیط‌های کاری نامناسب و ناامن همراه است. با توجه به این مشکلات زنان بیوه عموماً تن به مشاغلی با زحمت فراوان و دستمزد اندک می‌دهند و فقیر می‌مانند.

در بعد اجتماعی زنان بیوه دچار آسیب‌های متعددی می‌شوند. جامعه سنتی بر اساس کلیشه‌ها و قالب‌های فکری از پیش تعیین شده درباره مردان و زنان قضاوت و تحلیل می‌کند؛ زنی که به علت فقدان همسرش، مسئولیت نان آوری خانه را می‌پذیرد، از نظر جامعه مرتکب انحراف از نقش جنسیتی‌اش شده است، بنابراین پذیرش اجتماعی او نیز دشوار است. اگر هم نخواهد نقش اجتماعی شوهر را به عهده بگیرد به مثابه فرد ناتوانی دیده می‌شود که باید به او ترحم کرد؛ در چنین جامعه‌ای منزلت اجتماعی زن بیوه به خاطر نداشتن شوهر ممکن است کاهش یابد و موجب طرد و انزوای اجتماعی‌اش شود. از طرفی تصور بسیاری از مردم در مورد زن بیوه این است که می‌تواند بالقوه

از هنجارها و ارزش‌های جامعه تخطی کند، به همین دلیل هم کنترل و فشارهای خانواده بر بیوه زیاد می‌شود و هم از سوی اطرافیان در معرض توهین و تهمت قرار می‌گیرند.

عدم توجه به این مشکلات از طرف حکومت، موجب بالا رفتن آمار آسیب‌های اجتماعی همچون دست‌فروشی، تکدی‌گری، اعتیاد و ... در بین بیوه زنان می‌شود، از طرفی فرزندان چنین زنانی نیز ممکن است به خاطر احساس حقارت و افسردگی دچار آسیب‌های اجتماعی از قبیل فرار از خانه، کودکان کار در مشاغل غیررسمی، بزهکاری اجتماعی، محرومیت از تحصیل و ... گردند. به همین دلیل ضروری است برای پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی بیوه زنان و فرزندان آن‌ها حکومت برای حل مشکلات بیوه زنان فکری اساسی بکند. با توجه به این ضرورت این نوشتار بر آن است با روش کتابخانه‌ای از طریق مطالعه تحقیقات انجام شده و اسناد قانونی و با رویکرد تحلیلی انتقادی به این سؤالات پاسخ دهد:

۱. الگوی اسلامی وظایف حکومت اسلامی در قبال بیوه زنان چیست؟

۲. قوانین جمهوری اسلامی ایران در رابطه با بیوه زنان در چه حدی توانسته است به الگوی اسلامی نزدیک شود؟

پیشینه پژوهش

بیوه زنان و بررسی مشکلات آن‌ها در دهه‌های اخیر مورد توجه مراکز تحقیقاتی قرار گرفته است و عنوان مقالات و پایان‌نامه‌های متعددی می‌باشد. به عنوان مثال مقاله «تجربه زنان بیوه سرپرست خانواده از تغییر نقش: مطالعه کیفی» نوشته خسروان و همکاران (۱۳۹۶) از طریق مصاحبه با زنان بیوه، و تحلیل مشکلات آن‌ها چنین نتیجه‌گیری می‌کند که زنان بیوه اغلب در شرایط آسیب‌زا و به صورت داوطلبانه به مراقبت از فرزندانشان ادامه داده‌اند به همین دلیل نتایج زیان‌باری گریبانگیر آنان شده است. آن‌ها در فرآیند تغییر نقش و برای تطابق سالم و مثبت با زندگی پس از مرگ همسر، علاوه بر حمایت‌های اقتصادی، نیازمند حمایت جامع خانواده و سیستم‌های رفاه اجتماعی و مراقبت بهداشتی می‌باشند.

در مقاله «تجربیات زیسته بیوه زنان از چالش‌های مرتبط با نیازهای عاطفی و جنسی: یک مطالعه پدیدارشناسی» نوشته ملایی نژاد و همکاران (۱۳۹۶)، نویسندگان پس از مصاحبه با تعدادی بیوه زن و تحلیل مصاحبه‌ها نتیجه می‌گیرند که نیازهای عاطفی - جنسی بیوه زنان، آن‌ها را در ایفای نقش مادری برای فرزندانشان با دوگانگی روبرو کرده است و اینکه مهارها و باورهای اجتماعی، بیوه زنان را به سمت یک زندگی غیرجنسی برای حمایت از فرزندانشان سوق می‌دهد. هم‌چنین مقالاتی که در رابطه با زنان سرپرست خانوار نوشته شده است به بررسی مشکلات بیوه زنان پرداخته‌اند و می‌توان گفت تحقیقات جامعی در این زمینه انجام گرفته است. اما آنچه از دید محققان مغفول مانده است بررسی نقش دولت در رفع این مشکلات است. با توجه به وجود حکومت اسلامی در ایران، این نوشتار بر آن است الگوی اسلامی نقش حکومت در قبال زنان را بررسی کرده، سپس با تطبیق قوانین جمهوری اسلامی ایران بر الگوی اسلامی، به آسیب‌شناسی نقش دولت در قبال بیوه زنان بپردازد.

مفهوم‌شناسی

۱. دولت

دولت در زبان عامه مردم به معنای «هیات دولت»، «کابینه» و یا «تشکیلات و اداره‌های دولتی» می‌باشد. اما مفهوم دولت در علم سیاست فراتر از آن است. برخی این اصطلاح را اینگونه تعریف کرده اند: «دولت عبارت است از عده‌ای از مردم که در سرزمین مشخص به‌طور دائم اسکان دارند و دارای حکومتی هستند که به وضع و اجرای قانون اقدام می‌کنند و از حاکمیتی برخوردارند که به صورت روح حاکم و قدرت عالی آن‌ها را از تعرضات داخلی و خارجی مصون دارد» (جمالی، ۱۳۸۰، ص ۲۳۶). برخی نیز این اصطلاح را هم معنی با حکومت دانسته‌اند (عالم، ۱۳۸۴، ص ۱۳۶). در این نوشتار منظور از دولت، حکومت است.

۲. حکومت اسلامی

حکومت از حکم به معنای منع کردن و جلوگیری از فساد است، این واژه از حکمه اللجام گرفته شده که به قسمتی از افسار اسب و مانند آن می‌گویند که بر دهان و چانه‌اش احاطه دارد و سوارکار با آن اسب را در اختیار می‌گیرد (جوهری، ۱۳۶۸، ج ۵، ص ۱۹۰۲). حکومت در اصطلاح به معنای «ارگانی رسمی است که بر رفتارهای اجتماعی افراد جامعه نظارت دارد و می‌کوشد به رفتارهای اجتماعی آنان جهت دهد» (مصباح یزدی، ۱۳۹۴، ص ۲۷). با توجه به معنای حکومت، در تعریف حکومت اسلامی می‌توان گفت: «حکومتی که تمام ارکان آن بر مبنای دین اسلام شکل گرفته باشد. چنین حکومتی نه تنها همه قوانین و مقررات آن برگرفته از احکام اسلام است، بلکه مجریان آن نیز یا مستقیم از طرف خداوند، یا به اذن خاص و یا عام معصوم (ع) منصوب می‌شود. حکومت رسول خدا (ص) و ائمه معصوم (علیهم‌السلام) و حکومت ولی فقیه جامع الشرایط در عصر غیبت در همین قالب می‌گنجد.» (مصباح یزدی، ۱۳۹۴، ص ۷)

۳. بیوه

بیوه در لغت به معنای غریب و تنهاست، در اصطلاح «به زنی می‌گویند که شوهرش مرده باشد و یا طلاقش داده باشد» (دهخدا، ۱۳۷۷، ج ۴، ص ۵۳۰۴). در عربی معادل بیوه؛ «ارمل» (عمید، ۱۳۸۹، ص ۸۹) و «تیب» (عمید، ۱۳۸۹، ص ۳۸۸) می‌باشد.

بررسی وظایف حکومت اسلامی در قبال بیوه زنان از منظر آیات و روایات

تشکیل حکومت اسلامی در تاریخ اسلام تنها برای پیامبر اکرم (ص)، امام علی (ع) و به اندازه چند ماه برای امام حسن (ع) میسر گردید. از این رو برای کشف سیره عملی حاکم اسلامی فقط به این دوره از تاریخ اسلام می‌توان مراجعه کرد. هر چند روایات متعددی در تبیین وظایف و ویژگی‌های حکومت و حاکم اسلامی وجود دارد.

۱. تأمین عدالت اجتماعی

یکی از وظایف مهم حکومت اسلامی برقراری عدالت و مبارزه با ظلم است. قرآن کریم در آیه ۸۷ سوره کهف اجرای عدالت و مبارزه با ظلم را از وظایف رهبران الهی می‌داند. امام علی(ع) در نامه‌ای به مالک اشتر اقامه عدل در شهرها را موجب چشم روشنی حکام می‌داند. وهم چنین در قسمت دیگری از این نامه می‌فرماید باید محبوب‌ترین چیزها نزد تو فراگیرترین عدالت‌ها باشد (نهج‌البلاغه، نامه ۵۳). بدین ترتیب اگر حاکم بتواند عدالت را در سراسر کشور بگستراند و شعاع عدالت را به زندگی محرومان جامعه برساند موجبات چشم روشنی برای حاکم فراهم می‌شود.

حاکم اسلامی در راستای اجرای عدالت باید بر کارگزاران خود نظارت داشته باشد که در تعیین دستمزدها، در حق اقسار آسیب‌پذیر جامعه از جمله بیوه زنان کوتاهی نکنند و به اندازه تلاش و کار آن‌ها دستمزدی مناسب دهند. همان‌طور که امام علی(ع) به مالک اشتر توصیه می‌کند: «مقدار رنج هر یک را در نظر دار و رنج یکی را به حساب دیگری مگذار و در پاداش او به اندازه رنجی که دیده و زحمتی که کشیده، تقصیر میار، و مبادا بزرگی کسی موجب شود رنج اندک او را بزرگ شماری و پایین بودن رتبه مردی سبب شود کوشش سترگ وی را خوار به حساب آری».

(نهج‌البلاغه، نامه ۵۳)

ممکن است برخی از صاحبان کار از بیچارگی اقساری مثل زنان بیوه و عدم توانایی آن‌ها برای شکایت سو استفاده کنند و بر آن‌ها ظلم کنند، بر حاکم اسلامی است که با بازرسی مداوم مانع چنین ظلمی شود. امام علی(ع) در این باره می‌فرماید: «آن‌گاه، در امر کارگزارانت بنگر و آنان را با ازمودن، به کار گیر... و رفتار آنان را واری کن. دیده‌بانانی صداقت‌پیشه و وفادار به سویشان گسیل دار؛ چرا که واری پنهانی، آنان را به امانتداری و ملامت با شهروندان وا دارد».

(نهج‌البلاغه، نامه ۵۳)

رسیدگی و توجه به امور بیوه به قدری مهم است که امام علی(ع) وقتی بیوه زنی را دید که از امورش غفلت شده بود، در صدد جبران برآمد و برای آن بیوه زن و یتیمانش گوشت و خرما برد و هنگامی که تنور خانه را برای بیوه زن روشن می‌نمود، صورت خود را به آتش نزدیک کرد و به خود فرمود: بچش ای علی، این است کیفی کسی که از بیوه زنان و یتیمان غافل بماند. (ابن شهر آشوب، ۱۳۷۹ق، ج ۲، ص ۱۱۶)

۲. تأمین امنیت اجتماعی

برقراری امنیت در همه جهات از جمله امنیت مالی، جانی، آبرویی از وظایف مهم حکومت اسلامی است (شیخی مهرآبادی، ۱۳۸۶) بدون برخورداری از امنیت، اهداف دیگر بشر مثل عدالت، آزادی، رشد علمی و معنوی به دست نمی‌آید (حاجی علی و محمدتقی زاده، ۱۳۹۲). قرآن کریم می‌فرماید: (خداوند به کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته انجام داده‌اند، وعده داده است که حتماً آنان را در زمین جانشین قرار دهد، همان‌گونه که کسانی پیش از ایشان را جانشین کرد، و قطعاً دینی را که خداوند برای آنان پسندیده است، برای آنان استقرار و اقتدار

بخشد و از پی ترسشان امنیت را جایگزین کند، تا (تنها) مرا بپرستند و چیزی را برای من شریک نگیرند، و هر کس بعد از این، کفر ورزد پس آنان همان فاسقانند) (نور: ۵۵). در این آیه خداوند امنیت را از آثار حکومت صالحان شمرده است. امام علی(ع) علت نیاز به حاکم و حکومت را امنیت مردم مخصوصاً امنیت طبقه مظلوم می‌داند و می‌فرماید: (مردم به زمامداری نیک یا بد نیازمندند، تا مؤمنان در سایه ی حکومت، به کار خود مشغول و کافران هم بهره مند شوند با دشمنان مبارزه می‌شود و جاده‌ها امن و امان می‌گیرد و حق ضعیفان از نیرومندان گرفته می‌شود، نیکوکاران در رفاه و از دست بدکاران در امان می‌باشند). (نهج‌البلاغه، خطبه ۱۳۱)

زنان بیوه به دلیل از دست دادن تکیه گاه خود غالباً از اقشار ضعیف جامعه می‌باشند و در معرض انواع خطرات مالی و آبرویی هستند، حاکم اسلامی باید تدابیر لازم را برای حفظ امنیت این قشر از جامعه انجام دهد. در روایت آمده ابوطالب در اشعار خود پیامبر(ص) را به عصمه الارامل (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۱، ص ۴۴۸) توصیف کرده است. واژه عصمه به معنای حفظ همراه با دفاع کردن است (مصطفوی، بی تا، ج ۸، ص ۱۵۴) یعنی پیامبر اکرم(ص) حافظ بیوه زنان بوده است و از آنان در مقابل هر خطری چه جانی، چه مالی و چه آبرویی دفاع می‌کرد.

از دیگر مصادیق امنیت، امنیت آبروی افراد است، چنانکه حضرت علی(ع) در یکی از خطبه‌های خود می‌فرماید: «... خداوند حرمت مسلمان را بر هر حرمتی برتری بخشید و حفظ حقوق مسلمانان را به وسیله اخلاص و توحید استوار کرد. پس مسلمان کسی است که مسلمانان از زبان و دست او آزاری نبینند...» (نهج‌البلاغه، خطبه ۱۶۷) این فرموده امام(ع) دلیلی روشن بر وجوب حفظ امنیت آبرویی است. از مصادیق آبرو بردن، تهمت است که بیوه زنان بیشتر در معرض آن هستند. (خسروان و همکاران، ۱۳۹۲)

هم‌چنین حاکم اسلامی موظف است در صورت تهمت زنا به زنان پاکدامن، عوامل تهمت زننده را دستگیر و مجازات کند. همانطور که در آیه ۱۸ سوره نور بیان شده است: «و کسانی که به زنان پاکدامن و شوهردار نسبت زنا می‌دهند و چهار شاهد نمی‌آورند، پس هشتاد تازیانه به آنان بزنید و گواهی آنان را هرگز نپذیرید و آنان خود فاسقند.» در این آیه برای تهمت زدن به زنان پاکدامن سه عقوبت بیان شده است که دو تای آن‌ها دنیوی و مربوط به وظایف حکومت اسلامی است. کسانی که به زنان پاکدامن تهمت می‌زنند باید هشتاد ضربه شلاق بخورند و عنوان فاسق بر روی آن‌ها می‌رود، در احکام اسلامی اگر شخصی به عنوان فاسق شناخته شد دارای قوانین ویژه‌ای است، از جمله اینکه دیگر شهادت او در دادگاه مورد قبول واقع نمی‌شود (نجفی جواهری، ۱۳۶۲، ج ۴۱، ص ۲۵). همه این قوانین در راستای حفظ آبروی زنان پاکدامن است. زنان بیوه پاکدامن از آنجایی که بیشتر در معرض تهمت دیگران هستند باید بالخصوص مورد توجه حکومت اسلامی باشند.

۳. حفظ بیت‌المال و تأمین نیازهای زندگی بیوه زنان از بیت‌المال

حاکم اسلامی متصدی امور مالی مملکت اسلامی است که اموال عمومی مانند بیت‌المال در اختیار اوست، بنابراین باید حافظ اموال عمومی باشد. در آیه ۵۵ سوره یوسف آمده: «(یوسف) گفت: مرا بر خزانه‌های این سرزمین

(مصر) بگمار، زیرا که من نگهبانی دانا هستم.» در این آیه حضرت یوسف دو ویژگی خود را که برای تصدی امر اقتصادی لازم است بیان می‌کند. حفیظ: حافظ مال مردم باشد، علیم: از روی علم و آگاهی امور اقتصادی را تدبیر کند. حفیظ بر وزن فعلیل صفت مشبیه است پس در بردارنده صفتی پایدار و دائمی است که به آن دلالت می‌کند و ماده حفیظ هم به معنای نگهبان و نگه دار است، بنابراین حفیظ به معنای نگهدار و حافظ همیشگی است. این ویژگی‌ها نشان دهنده وظایف حاکم است. چرا که حضرت یوسف ویژگی‌های زیادی داشتند و اگر از بین این ویژگی‌ها به این دو صفت اشاره کرده‌اند، به این دلیل است که خزانه داری مملکت محتاج این دو صفت است و بدون آن دو صفت نمی‌توان چنان مقامی را تصدی کرد. (طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۱۱، ص ۲۷۳)

تأمین هزینه زندگی بیوه زنان از وظایف و مصارف مهم بیت‌المال است (سجادی، بی‌تا) حاکم باید علاوه بر اینکه در آن خیانت نکند، در حفظ آن نهایت تلاش خود را بکند، یکی از کارگزاران امیرالمؤمنین (ع) از اموال بیت‌المال به طور نامشروع استفاده کرده بود، امیرالمؤمنین برای توبیخ او نامه‌ای نوشت و در قسمتی از آن فرمود: «... چون فرصت به دست آوردی به مردم خیانت کردی و شتابان، تاخت آوردی و برجستی و هرچه میسرت بود از اموالی که برای بیوه زنان و یتیمان نهاده بودند، برگرفتی و برودی...» (نهج البلاغه، نامه ۴۱) با توجه به این نامه می‌توان دو نکته را به دست آورد، اول اینکه امام علی (ع) از بیت‌المال به عنوان حقی برای بیوه زنان یاد کرده، معلوم است باید در بیت‌المال مسلمین سهمی بالخصوص برای بیوه زنان در نظر گرفته شود و دوم اینکه وظیفه حاکم حفظ و صیانت از این حق است.

۴. حل مشکلات بیوه زنان

حاکم اسلامی وظیفه دارد به مشکلات طبقات محروم جامعه رسیدگی کند. غالب بیوه زنان با مشکلات اقتصادی و اجتماعی وسیعی روبرو هستند و برای حل این مشکلات نیازمند یاری رسانی می‌باشند. در روایتی آمده: «قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) فِي خُطْبَتِهِ أَنَا الْهَادِي وَ أَنَا الْمُهْتَدِي وَ أَنَا أَبُو الْيَتَامَى وَ الْمَسَاكِينِ وَ زَوْجُ الْأَرَامِلِ وَ أَنَا مَلْجَأُ كُلِّ ضَعِيفٍ وَ مَأْمَنُ كُلِّ خَائِفٍ وَ أَنَا قَائِدُ الْمُؤْمِنِينَ إِلَى الْجَنَّةِ...» (شیخ صدوق، ۱۳۸۸، ص ۲۲۰) این حدیث شریف از خطبه‌های امام علی (ع) می‌باشد و امام به عنوان حاکم جامعه اسلامی خود را با ویژگی‌هایی معرفی می‌کند، ویژگی‌هایی از جمله: پدر یتیمان و همسر بیوه زنان و پناه ضعیفان و... اما ویژگی که به بحث مربوط می‌شود زوج الارامل می‌باشد، زوج به معنی شوهر می‌باشد (ازهری، بی‌تا، ج ۲، ص ۲۵۲). ارامل جمع ارمل به معنای بیوه می‌باشد و از آنجایی که ارمل جمع معرف به ال شده عمومیت کلمه را نشان می‌دهد پس معنی آن چنین می‌شود: همسر همه بیوه‌ها. آنچه مشخص است امام علی (ع) همسر حقیقی همه بیوه‌ها نبوده، همانطور که پدر حقیقی همه یتیمان نبوده است، پس حضرت با بیان این توصیف در صدد بیان این نکته هستند که ایشان با حمایت‌ها و برطرف کردن مشکلات بیوه زنان جای خالی همسر آن‌ها را پر می‌کنند.

در روایتی دیگر آمده: «در نزد پیامبر (ص) نشسته بودیم که پسر بچه‌ای آمد و گفت: پسری یتیمم، خواهر یتیمم و مادر بیوه‌ای دارم. از آنچه خداوند به تو داده ما را اطعام کن. خداوند آنقدر برایت بدهد تا راضی شوی. پیامبر (ص)

فرمود: چه خوب سخن گفتم ای پسر، ای بلال برو و از آنچه داریم بیاور، بلال با بیست و یک خرما برگشت. پیامبر فرمود: هفت تایی آن برای تو، هفت تا برای خواهرت و هفت تا برای مادرت...» (عروسی حویزی، ۱۴۱۵ق، ج ۵، ص ۵۹۷). در این روایت پسر یتیم نزد شخص حاکم می‌رود و برای خودش، خواهرش و مادر بیوه‌اش کمک می‌طلبد، رسول اکرم (ص) نیز بیست و یک خرما را به آن پسر داده و خود سهم هر یک از آن‌ها را بیان می‌کند و سهم زن بیوه را مساوی با یتیمان مشخص می‌کند. این روایت نشان می‌دهد مسئله بیوه زنان به اندازه یتیمان مهم است و شخص حاکم باید در برآورده کردن نیاز آن‌ها تلاش کند.

۵. آموزش شهروندان و ارتقای سطح فرهنگی و اخلاقی جامعه

بسیاری از مشکلات بیوه زنان از فرهنگ و دیدگاه غلط جامعه و همچنین عدم درک شرایط بیوه زنان ناشی می‌شود. اصلاح مردم همان چیزی است که در توصیه‌های امام علی (ع) به مالک اشتر با عنوان استصلاح اهلهای آمده است (دستی، نهج‌البلاغه، نامه ۵۳). حاکم اسلامی وظیفه دارد دیدگاه‌ها و نگرش‌های غلط جامعه را اصلاح کرده، مردم جامعه را به کمک و همدلی با بیوه زنان راهنمایی کند. پیامبر اکرم (ص) و امیرالمؤمنین (ع) به عنوان رهبران جامعه اسلامی در احادیث متعددی مسلمانان را به این امر توجه داده‌اند. در حدیثی از امام علی (ع) مسلمانان به ترحم و مهربانی با بیوه زنان سفارش شده‌اند (حرانی، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۱۵۲)، در حدیثی دیگر پیامبر اکرم (ص) فرمود: «یتیم و زن بیوه را سیر کن، و برای یتیم مانند پدری مهربان باش، و برای زن بیوه مانند شوهری با عطف و در مقابل هر انسانی که در دنیا به او خوبی کرده ای قصری در بهشت به تو داده شود، که از هر قصری از دنیا و آنچه در آن است بهتر است» (شیخ طبرسی، بی تا، ج ۱، ص ۲۹۲). در این حدیث نورانی ابتدا سفارش به سیر کردن بیوه زن می‌کند، از طرف دیگر سفارش می‌کند برای بیوه همچون شوهری مهربان باشند، و بدین صورت از مسلمانان می‌خواهد با بیوه زنان همدردی کرده، از آن‌ها در مقابل مشکلات مالی و یا خطرات آبرویی حمایت کنند. در مورد توجه و مهربانی به بیوه زنان احادیث متعددی وجود دارد.

نتیجه بررسی آیات و روایات، به دست آمدن الگویی از وظایف حکومت اسلامی در قبال بیوه زنان می‌باشد که شامل برقراری عدالت و زدودن هر نوع ظلمی نسبت به بیوه زنان، ایجاد امنیت اجتماعی برای بیوه زنان اعم از امنیت مالی و آبرویی، حفظ بیت‌المال و تأمین نیازهای زندگی بیوه زنان از بیت‌المال، حل مشکلات بیوه زنان، اصلاح نگرش‌های غلط جامعه و سوق دادن جامعه به همدردی و حمایت از بیوه زنان است. در ادامه به بررسی قوانین جمهوری اسلامی ایران پرداخته می‌شود تا مشخص شود چه قدر با این الگوی اسلامی مطابقت دارد و به چه حقوقی توجه نشده است.

وظایف دولت در قبال بیوه زنان در قوانین جمهوری اسلامی ایران

۱. برقراری عدالت اجتماعی؛ قوانین تأمین اجتماعی

عدالت اجتماعی بدین معناست که حقوق شهروندان در ابعاد مختلف برآورده شود و تبعیض در بخشهای

مختلف جامعه، در فرصتهای شغلی، در رسیدگی به اختلافات و نزاع‌ها، در تقسیم بیت‌المال و درآمدهای عمومی و... برچیده شود (ورعی، ۱۳۸۱، ص ۴۴۰). قوانین تأمین اجتماعی نقش بسزایی در پیشبرد این اهداف دارند.

قانون اساسی در اصل‌های متعددی لزوم برقراری عدالت را در حوزه‌های مختلف در بین همه مردم از وظایف دولت می‌داند. در اصل دوم قانون اساسی به عدالت محوری به عنوان یکی از اهداف نظام اشاره شده و جمهوری اسلامی نظامی مبتنی بر اصول پنجگانه دینی (توحید، نبوت، معاد، عدل، امامت) و همچنین نفی هرگونه ستمگری و ستم‌کشی و سلطه‌گری و سلطه‌پذیری، قسط و عدل معرفی شده است.

قانون اساسی در اصل‌های مختلفی درباره مصادیق عدالت سخن گفته است. در اصل سوم بند نهم مهم‌ترین نقش دولت را رفع تبعیض ناروا و ایجاد امکانات عادلانه برای همه می‌داند، در اصل نوزدهم و بیستم هرگونه امتیاز براساس قوم و قبیله و جنسیت را رفع می‌کند، اصل سی‌ام درباره رایگان بودن وسایل آموزش و پرورش تا پایان دوره متوسطه برای همه ملت سخن می‌گوید، اصل سی و یکم دولت را موظف می‌کند زمینه مناسب برای داشتن مسکن مناسب برای نیازمندان را فراهم کند، اصل سی و چهارم از حق برابر دادخواهی برای همه ملت سخن می‌گوید، در فصل چهارم قانون اساسی که مربوط به اقتصاد و امور مالی است مجدداً برخی از اصول موضوع عدالت را مطرح کرده‌اند.

علاوه بر اینها، در دو اصل از اصول قانون اساسی نام زنان بیوه و سرپرست خانوار آمده است که نشان دهنده توجه قانون اساسی در اجرای عدالت برای این قشر خاص است. در اصل ۲۱ بند ۴ ایجاد بیمه خاص بیوه گان، زنان سالخورده و بی‌سرپرست از وظایف دولت بیان شده است. در اصل ۲۹ برخورداری از تأمین اجتماعی را از نظر بازنشستگی، بیکاری، پیری، بی‌سرپرستی، ازکارافتادگی حوادث و سوانح و... به صورت بیمه، حقی همگانی دانسته و دولت را موظف کرده است از محل درآمدهای عمومی این حق را برای تمام افراد تأمین کند.

مجلس شورای اسلامی در راستای اجرای قسمت مربوط به بیوگان در اصل بیست و یک، قانونی تحت عنوان قانون تأمین زنان و کودکان بی‌سرپرست تصویب کرد. (آیین نامه اجرایی قانون تأمین زنان و کودکان بی‌سرپرست، هیئت وزیران، مصوب ۷۱۸۱۲۴) در ماده یک این قانون آمده است: به پیروی از تعالیم عالیه اسلام در جهت حفظ شئون و حقوق اجتماعی زن و کودک بی‌سرپرست و زدودن آثار فقر از جامعه اسلامی و به منظور اجرای قسمتی از اصل بیست و یکم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، زنان و کودکان بی‌سرپرستی که تحت پوشش قوانین حمایتی دیگری نیستند از حمایت‌های مقرر در این قانون بهره‌مند خواهند شد. ماده ۲ و ۳ این قانون به مضمولین و عدم مضمولین این قانون می‌پردازد و در ماده چهارم حمایت‌هایی که طبق این قانون برای زنان و کودکان بی‌سرپرست تصویب شده بیان می‌کند. حمایت‌های موضوع این قانون عبارتند از:

۱. حمایت‌های مالی شامل تهیه وسایل و امکانات خودکفایی یا مقرری نقدی و غیر نقدی به صورت نوبتی یا

مستمر.

۲. حمایت‌های فرهنگی، اجتماعی شامل ارائه خدماتی نظیر خدمات آموزشی (تحصیلی)، تربیتی، کاریابی، آموزش حرفه و فن جهت ایجاد اشتغال، خدمات مشاوره‌ای و مددکاری جهت رفع مسائل و مشکلات زندگی مشمولان و به وجود آوردن زمینه ازدواج و تشکیل خانواده.

۳. نگهداری روزانه یا شبانه‌روزی کودکان و زنان سالمند بی‌سرپرست در واحدهای بهزیستی یا واگذاری سرپرستی و نگهداری این گونه کودکان و زنان به افراد واجد شرایط.

تبصره - کلیه مشمولان واجد شرایط که از سلامتی جسمی و روانی برخوردارند به تشخیص مددکاران ذی ربط، جهت شرکت در دوره‌های آموزش حرفه‌ای و کاریابی معرفی می‌شوند.

در ماده پنج آمده میزان و مدت پرداخت مقرری ماهیانه طبق آیین‌نامه‌ای تعیین می‌گردد که بنا به پیشنهاد سازمان بهزیستی کشور به تصویب هیأت وزیران می‌رسد. و در ماده شش به بعد بیان می‌کند که این حمایت‌ها تا چه زمانی ادامه می‌یابد.

با توجه به بندهای ماده ۴ این قانون روشن می‌شود که قانون برای مشکلات اقتصادی، سرپناه و مشکلات اجتماعی زنان بیوه پیش‌بینی‌های لازم را کرده است. زنان بیوه‌ای که شاغل نیستند و سرپرستی ندارند از مراکزی که قانون تصویب کرده مقرری و امکانات زندگی دریافت می‌کنند، انواع آموزش‌های لازم را می‌بینند و اگر در زندگی به مشکلی برخوردند با مراجعه به مشاوران و مددکاران راه خود را پیدا می‌کنند. زنان بیوه سالمند هم در واحدهای بهزیستی نگهداری می‌شوند.

گذشته از قانون اساسی و آیین‌نامه اجرایی قانون تأمین زنان و کودکان بی‌سرپرست، در قوانین دیگر از جمله: قوانین برنامه‌های پنج‌ساله توسعه اقتصادی اجتماعی فرهنگی، قانون تأمین اجتماعی، قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی به مسئله تأمین اجتماعی و توانمندسازی بیوه زنان پرداخته‌اند (نقیبی و محمدتقی زاده، ۱۳۹۳). هم‌چنین قوانین دیگری در رابطه با مستمری زوجه متوفی، میزان و شرایط آن وضع شده است. (نقیبی و محمدتقی زاده، ۱۳۹۳)

موارد اشاره شده شروطی لازم اما ناکافی برای حل مشکلات بیوه زنان است. در مورد سرپناه، قانون فقط زنان سالمند بی‌سرپرست را مشمول نگهداری قرار داده است، حال اگر زنی جوان با فقدان همسر خود سرپناهی مناسب برای زندگی نداشت قانون چه راهکاری برای او در نظر گرفته است؟

در رابطه با مستمری زنان بی‌سرپرست، اشکالی که وجود دارد این است که زنان مطلقه شاغل از این حمایت‌های دولتی بی‌نصیب مانده‌اند. زنان بیوه شاغل به دلیل داشتن چند نقش مختلف به‌طور هم‌زمان مانند اداره امور خانه، تربیت و مراقبت از فرزندان و کار در خارج از خانه که غالباً با دستمزد کمتر است فشار و مسائل و مشکلات روانی بیشتری را تجربه می‌کنند. (خسروی، ۱۳۸۰)

به نظر می‌رسد با توجه به الگوی اسلامی وظایف حکومت اسلامی، دولت باید برای برطرف کردن انواع مشکلات بیوه زنان علاوه بر اقدامات و قانون‌گذاری‌ها، با قرار دادن بازرسانی به منظور نظارت بیشتر بر امور بیوه زنان و آگاهی از مشکلات آنها، در کاهش مشکلات بیوه زنان و برقراری بیشتر عدالت قدم بردارد.

۲. آموزش همگانی و فرهنگ‌سازی

یکی از وظایف دولت اسلامی، ایجاد زمینه و شرایط مساعد تعلیم و تربیت شهروندان و هم‌چنین ارتقای سطح فرهنگی جامعه است. از آنجایی که زنان نقش اساسی در رشد فرهنگی و اخلاقی خانواده دارند، آموزش و تربیت آنان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. قانون‌گذار نظام اسلامی در جهت تأمین این حق برای زنان بیوه قوانینی را وضع کرده است. در تعریف از حمایت‌های فرهنگی اجتماعی مد نظر قانون تأمین زنان و کودکان بی‌سرپرست آمده است (قانون تأمین زنان و کودکان بی‌سرپرست، هیئت وزیران، مصوب ۷۱۸۱۲۴، ماده ۴، بند ۲): حمایت‌های فرهنگی، اجتماعی شامل ارائه خدماتی نظیر خدمات آموزشی (تحصیلی)، تربیتی، کاریابی، آموزش حرفه و فن جهت ایجاد اشتغال، خدمات مشاوره‌ای و مددکاری... می‌باشد. در آیین نامه این قانون در رابطه با این حمایت‌ها به طور مفصل بحث می‌کند (آیین نامه اجرایی قانون تأمین زنان و کودکان بی‌سرپرست، هیئت وزیران، مصوب ۱۳۷۵۵۱۱، مواد ۵ و ۴). دستورالعمل حمایت از افراد و خانواده‌های بی‌سرپرست سازمان بهزیستی (دستورالعمل حمایت از افراد و خانواده‌های نیازمند و بی‌سرپرست، هیئت وزیران، مصوب ۷۵۱۵۱۱ سازمان بهزیستی بخش کمک‌های سال غیرمستمر) آموزش حرفه و فن را به منظور سوق دادن این افراد به سوی اشتغال و استقلال مالی و اجتماعی ضروری دانسته است. منشور حقوق زنان (منشور حقوق و مسئولیت‌های زنان در نظام جمهوری اسلامی ایران مصوب ۸۳۱۶۱۳ شورای عالی انقلاب فرهنگی، بند ۷۴) نیز برخورداری از حمایت‌های مناسب به منظور بهبود وضعیت فرهنگی را حق زنان آسیب‌دیده و آسیب‌پذیر جامعه می‌داند.

گرچه در راستای ارتقای سطح فرهنگی و آموزشی بیوه زنان تمهیدات خوبی در قوانین ایران صورت گرفته است، اما در رابطه با آموزش نحوه برخورد بیوه زنان با نگرش‌های غلط جامعه نسبت به خود و هم‌چنین اصلاح نگرشها و فرهنگ‌های غلط جامعه نسبت به بیوه زنان قانونی تصویب نشده است.

۲-۱. آموزش مهارت ارتباطی بیوه زنان

ارتباط یکی از اولین و مهم‌ترین نیازهای انسان است. میل انسان به رفع نیازهای خود از سویی و میل به تعالی و کمال از سوی دیگر انگیزه‌هایی قوی هستند که او را به برقراری ارتباط با دیگران برمی‌انگیزاند (شاهسواری و همکاران، ۱۳۹۷). زنان بیوه به دلیل داشتن مسئولیت‌های بیشتر در زندگی و هم‌چنین شرایطی خاص که موجب تغییر رفتار و نگرش اطرافیان نسبت به او می‌شوند، نیازمند مجهز شدن به مهارت‌های ارتباطی برای ارتباط مطلوب و مهار نگرش‌ها و رفتارهای غلط جامعه هستند. هم‌چنین آموزش برخی مهارت‌های دیگر از جمله تفکر انتقادی باعث می‌شود بیوه زنان تحلیل بهتری نسبت به ارتباطات خود با اطرافیان داشته باشند، در نتیجه کمتر در دام

آسیب‌های اجتماعی بیفتند (رضاپور میرصالح و همکاران، ۱۳۹۵). به نظر می‌رسد دولت باید در کنار خدمات تحصیلی تربیتی بیوه زنان، به آموزش مهارت ارتباطی و مهارت‌های مرتبط با آن توجه داشته باشد.

۲-۲. نگرشها و فرهنگ‌های غلط جامعه نسبت به بیوه زنان

تحقیقات نشان می‌دهد حمایت اجتماعی به عنوان یک منبع خارجی می‌تواند اثرات ناشی از استرس را کاهش دهد و در مقابله موثر با فشار و افزایش سلامت روانی به افراد کمک کند و علاوه بر آن میزان بیماری‌های جسمی را کاهش می‌دهد. از طرفی انزوای اجتماعی یک عامل تهدیدکننده برای سلامت تمامی انسان‌ها و حیوانات است که نرخ مرگ را در آنان به شدت افزایش می‌دهد. انزوای اجتماعی به عنوان یکی از پیشگویی‌کننده‌های مهم در مرگ و میر بیوه‌ها مطرح شده است. (خسروی، ۱۳۸۰)

در ایران بیوه زنان علاوه بر مشکلات اقتصادی، با نگرش‌های منفی جامعه نسبت به خود رو به رو بوده و حمایت‌های اجتماعی بسیار کمی را دریافت می‌کنند (خسروی، ۱۳۸۰). بیوه زنان چه در بحث اشتغال و چه در سایر محیط‌های اجتماعی با فرهنگ‌ها و نگرش‌های غلطی مواجه می‌شوند. به عنوان مثال: برچسب فقر خوردن و نیازمند حمایت بودن در ارتباط با نقش بیوگی و بی‌اعتمادی نسبت به این زنان به خصوص بدبینی‌های جنسی که باعث کم شدن حس احترام در بیوه زنان می‌شود ناشی از نگرش‌های غلط جامعه می‌باشد (خسروان، ۱۳۹۲). بیشترین چالش‌های موجود در زمینه اشتغال زنان، ناشی از نگرش‌ها و باورهای فرهنگی-اجتماعی می‌باشد و این ارزش‌ها بر خودباوری و تضعیف موقعیت زنان و به ویژه بیوه زنان در جامعه تأثیر می‌گذارد. تغییر این فرهنگ‌هاها نیازمند برنامه‌ریزی بلند مدت و همه جانبه می‌باشد. (رضادوست و حسین زاده، ۱۳۸۶)

حکومت موظف است از طریق مراکز آموزشی و فرهنگی نظیر آموزش و پرورش، آموزش عالی و کلیه مراکز رسانه‌ای نگرش‌ها و فرهنگ‌های غلط جامعه را نسبت به بیوه زنان اصلاح نماید. هم‌چنین با آگاه‌سازی بیوه زنان از حقوق و توانایی‌های خود، این مسئله را برای آنان روشن کند که مشکلات شغلی آن‌ها و نگرش‌های غلط جامعه به آن‌ها از بی‌کفایتی آن‌ها نبوده و می‌توان برای تغییر این نگرش‌ها تلاش کرد.

امنیت اجتماعی

بیان شد که یکی از وظایف حکومت اسلامی در قبال بیوه زنان برقراری امنیت مالی و آبرویی آنهاست. درباره ایجاد امنیت برای عموم مردم در قانون اصولی آمده است. در ماده ۱۳ منشور حقوق شهروندی، برخورداری از امنیت مالی، جانی، حیثیتی، حقوقی، قضایی، شغلی، اجتماعی و نظایر آن حق هر شهروندی دانسته است. هم‌چنین در ماده ۱۴ آمده است که شهروندان حق دارند در صورت تعرض غیرقانونی به آزادی و امنیت خود، در حداقل زمان ممکن و با نهایت سهولت به مراجع و مأموران تأمین‌کننده امنیت عمومی، دسترسی داشته باشند. (شناسنامه قانون، منشور حقوق شهروندی، ماده ۱۳ و ۱۴)

در بحث امنیت آبرویی و مبارزه با مزاحمت‌ها برای زنان هم قوانینی وضع شده است مثلاً در بندهای ۶۱ و ۶۲ منشور حقوق زنان به حق مصونیت زنان از تعرض گفتاری و رفتاری دیگران و نیز مصونیت از ناهنجاری‌های فرهنگی و اخلاقی و رفع آن‌ها اشاره شده است، در همین راستا، حمایت دیگر قانونگذار از زنان و اطفال به عنوان شهروندان جامعه، جرم انگاری و وضع مجازات برای کسانی است که برای آنان در معابر عمومی و خیابان‌ها مزاحمت ایجاد کرده و یا از طریق توهین و فحاشی موجب آزار و اذیت زنان و اطفال می‌شوند. (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی، ماده ۶۱۹، مصوب سال ۱۳۷۵)

اما آنچه از دید قانون‌گذار مغفول مانده این است که در میان آحاد مردم، بیوه زنان از اقشاری بسیار آسیب‌پذیر هستند که امنیت روانی، اجتماعی، شغلی و سلامتی آن‌ها بیشتر از زنان دیگر در معرض خطر است. از طرفی بیوه زنان به دلایل مختلفی مثل ترس از برچسب خوردن، شرم، حیا، حفظ آبرو، وقت گیر بودن دادخواهی در کنار هزینه‌های بالای مربوط به وکالت و ... به دنبال شکایت نمی‌روند (پاک نهاد، ۱۳۹۲) و این مسئله باعث حاد شدن مشکل شان می‌شود. بیوه زنان علاوه بر اینکه در معرض انواع مزاحمت‌ها و تهمت‌ها در محیط‌های اجتماعی مختلف هستند، در محیط کار نیز از این مشکل در امان نیستند.

مزاحمت‌های جنسی در محیط کار غیردولتی شیوع گسترده‌ای دارد، که دلیل آن شرایط فرادستی و فرودستی حاکم و هم‌چنین عدم نظارت در محیط‌های کار خصوصی است (صادقی فسایی و لاریجانی، ۱۳۹۲). در این نوع مزاحمت‌ها، فرد دارای قدرت و برتری از اقتدار خود برای رسیدن به مقاصد پلید خود استفاده می‌کند (پاک نهاد، ۱۳۹۲) و بیوه زنان معمولاً به خاطر تنگناهای اقتصادی و ترس از دادن شغل، در مقابل اینگونه مزاحمت‌ها سکوت اختیار می‌کنند. (پاک نهاد، ۱۳۹۲)

به نظر می‌رسد به منظور برقراری امنیت روانی - اجتماعی و شغلی بیوه زنان، باید مشکلات و موانع دادخواهی توسط دولت بررسی شود و قوانین و تسهیلاتی در رابطه با برداشتن این مشکلات ابلاغ شود، همچنین دولت می‌تواند با نظارت بیشتر بر محیط‌های کار خصوصی از مزاحمت‌های جنسی پیشگیری کند.

نتیجه‌گیری

حکومت اسلامی به مانند تمام حکومت‌ها در قبال مردم خود مسئولیت‌هایی دارد. که این وظایف در قبال اقشار آسیب‌پذیر و آسیب‌پذیر از جمله بیوه زنان جامعه مهم‌تر است. اقشاری که اگر حاکم اسلامی با وضع قوانین مناسب و نظارت دقیق بر اجرای آنها، به حمایت از آن‌ها نپردازد، آسیب‌های جدی خورده و حقوق شان ضایع خواهد شد.

با مراجعه به آیات و روایات روشن شد که از وظایف حاکم اسلامی برقراری عدالت اجتماعی و رفع هرگونه ظلم و تعدی در بین همه اقشار جامعه، به ویژه قشر محروم و آسیب‌پذیر جامعه می‌باشد. از وظایف دیگر حکومت اسلامی ایجاد امنیت اجتماعی در همه ابعاد مالی، جانی و آبرویی است. آموزش همگانی، مساعد کردن شرایط

رشد و پیشرفت، برچیدن فرهنگ‌های غلط جامعه و فرهنگ‌سازی مطلوب و هم‌چنین توجه به مشکلات اقشار آسیب‌پذیر جامعه مخصوصاً بیوه زنان از وظایف حکومت است که در روایات بدان اشاره شده است.

قانونگذار جمهوری اسلامی ایران با بهره‌گیری از احکام اسلامی قوانینی در راستای برقراری عدالت از جمله تأمین اجتماعی بیوه زنان، مستمری زنان مطلقه، سرپرستی از زنان بیوه سالمند، تدارک امکانات لازم برای فراگیری مهارت‌های مختلف در راستای کارآفرینی و استقلال بیوه زنان و هم‌چنین به وجود آمدن شرایط مساعد برای تحصیل و پیشرفت برای بیوه زنان تصویب کرده است. این قوانین در صورت اجرای درست سهمی مهم در برطرف کردن مشکلات مالی بیوه زنان و رشد و پیشرفت آن‌ها در عرصه تحصیلات ایفا می‌کند.

با بررسی قوانین ایران و تطبیق آن‌ها با الگوی اسلامی کمبود برخی قوانین به چشم می‌آید. یکی از مسائل مهم بیوه زنان امنیت اجتماعی می‌باشد. با وجود قوانین عمومی در رابطه با امنیت اجتماعی زنان و کودکان، باز هم بیوه زنان با مزاحمت‌های زیادی از طرف اطرافیان و بالخصوص در محیط کار مواجه هستند. به نظر می‌رسد قانون‌گذار باید قوانینی خاص در رابطه با برقراری امنیت بیوه زنان تصویب کند. از مسائل دیگری که بیوه زنان با آن درگیر هستند فرهنگ‌ها و نگرش‌های غلط جامعه نسبت به آنان است که تأثیرات نامطلوبی بر آن‌ها می‌گذارد. عوض کردن فرهنگ‌های غلط جامعه نیازمند برنامه‌ریزی طولانی مدت می‌باشد که باید توسط حکومت اسلامی انجام شود. علاوه بر اینها مشکلات دیگری در زندگی بیوه زنان وجود دارد که حکومت باید با تشکیل گروه‌های تحقیقی علمی و آماری، مشکلات واقعی بیوه زنان را بررسی کرده، برای رفع آن‌ها برنامه‌ریزی‌های کلان کند.

منابع

- قرآن کریم.
- سید رضی، محمد بن حسین، (۱۳۷۹)، *نهج البلاغه*، ترجمه محمد دشتی، قم: مشهور، چاپ اول.
- ابن‌شهر آشوب، (۱۳۷۹ق)، *مناقب آل ابی طالب (ع)*، قم: علامه، چاپ اول.
- بستان، حسین، (۱۳۸۵)، «*بازنگری نظریه های نقش جنسیتی*»، نشریه زن در توسعه و سیاست، بهار و تابستان، شماره ۱۴.
- پاک‌نهاد، امیر، (۱۳۹۲)، «*تحلیل حقوقی - جرم‌شناختی مزاحمت جنسی*»، پژوهشنامه حقوق کیفری، پاییز و زمستان، سال چهارم، شماره دوم.
- جمالی، حسین، (۱۳۸۰)، *تاریخ و اصول روابط بین الملل*، تهران: نشر نمایندگی ولی فقیه در سپاه، چاپ اول.
- جوهری، اسماعیل بن حماد، (۱۳۶۸)، *الصحاح*، تحقیق احمد عبدالغفور عطار، بیروت.
- حرانی، ابن‌شعبه، (۱۳۶۳)، *تحف العقول*، قم: مؤسسه نشر اسلامی جامعه المدرسین قم، چاپ دوم.
- خسروان‌شهبلا، صالحی شایسته، احمدی فضل‌الله، منصوریان محمدرضا، (۱۳۹۲)، «*تجربه زنان بیوه سرپرست خانواده از تغییر نقش: مطالعه کیفی*»، نشریه تحقیقات کیفی در علوم سلامت، بهار، شماره ۷۵.

- خسروی، زهره، (۱۳۸۰)، «بررسی آسیب‌های روانی - اجتماعی زنان سرپرست خانواده»، نشریه علوم انسانی دانشگاه الزهراء(س)، پاییز، شماره ۳۹.
- دهخدا، علی اکبر، (۱۳۷۷)، *لغتنامه دهخدا*، تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، چاپ دوم.
- رضاپورمیرصالح، یاسر؛ فلاح، محسن و مصطفی صابری، (۱۳۹۵)، «بررسی اثربخشی مداخله مبتنی بر آموزش مهارت‌های زندگی بر کیفیت زندگی زنان سرپرست خانوار»، فصلنامه علمی - پژوهشی زن و جامعه، بهار، سال هفتم، شماره یکم.
- رضادوست، کریم و علی حسین حسینی زاده، (۱۳۸۶)، «چالش‌های اجتماعی اشتغال زنان»، نشریه توسعه اجتماعی، تابستان، دوره اول، شماره ۴.
- سجادی، صادق، «بیت‌المال»، دایره المعارف اسلامی، شماره ۵۳۳۶.
- شاهسواری، زهرا؛ احمدی، رضا و سارا شفیعی، (۱۳۹۷)، «تأثیر آموزش مهارت ارتباطی با رویکرد دینی بر عزت نفس و سلامت روان زنان سرپرست خانوار»، نشریه پژوهش نامه اسلامی زنان و خانواده، زمستان، شماره ۲۸.
- شیخی مهرآبادی، علی، (۱۳۸۶)، «نقش دولت در اقتصاد اسلامی و قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران»، نشریه تازه‌های اقتصاد، تابستان، شماره ۱۱۶.
- صدوق، (۱۳۸۸)، *التوحید*، ترجمه علی اکبر میرزائی، امیران، چاپ دوم.
- صادقی فسایی، سهیلا و مهسا لاریجانی، (۱۳۹۲)، «آزار جنسی در محیط کار تهدیدی بر امنیت اجتماعی»، مجله مطالعات اجتماعی ایران، تابستان، دوره هفتم، شماره ۲.
- طباطبایی، سیدمحمدحسین، (۱۳۷۴)، *ترجمه تفسیر المیزان*، مترجم: سیدمحمدباقر موسوی همدانی، دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ پنجم.
- طبرسی، (بی تا)، *مشکاه الانوار فی غرر الاخبار*، بی تا.
- عالم، عبدالرحمن، (۱۳۸۴)، *بنیادهای علم سیاست*، تهران: نشر نی، چاپ سیزدهم.
- عروسی حویزی، عبدالعلی بن جمعه، (۱۴۱۵ق)، *تفسیر نورالثقلین*، قم: اسماعیلیان، چاپ چهارم.
- عمید، حسن، (۱۳۸۹)، *فرهنگ فارسی عمید*، راه رشد، چاپ اول.
- *کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی*، مصوب سال ۱۳۷۵، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی:
<https://rc.majlis.ir/fa/law/show/92683>
- کلینی، (۱۴۰۷ق)، *کافی*، تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- مصباح یزدی، محمدتقی، (۱۳۹۴)، *حکیمانه‌ترین حکومت: کاوشی در نظریه ولایت فقیه*، چاپ چهارم، انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).
- مصطفوی، حسن، (بی تا)، *التحقیق فی کلمات القرآن الکریم*، چاپ سوم، بیروت: دارالکتب العلمیه - مرکز نشر آثار علامه مصطفوی.

- ملایی نژاد، میترا؛ کهن، شهناز و فرزانه غدیریان، (۱۳۹۶)، «تجربیات زیسته بیوه زنان از چالش‌های مرتبط با نیازهای عاطفی و جنسی: یک مطالعه پدیدارشناسی»، مجله زنان مامایی و نازایی ایران، دوره ۲۰، شماره ۶.
- منشور حقوق و مسئولیت‌های زنان در نظام جمهوری اسلامی ایران، شورای عالی انقلاب فرهنگی، مصوب ۸۳۱۶۱۳، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی:
<https://shenasname.ir/laws/asasi/۳۵۷۱-%D%۸۵%D%۸A%D%۸۶%D%۸۸%D%۸۹-%D%A%D%۸A%D%۸۸%D%۸۵%D%۸۴-%D%۸۵%D%۸۶%D%۸B%D%۸۸%D%۸B-%D%۸A%D%۸۲%D%۸۸%D%۸۲-%D%۸B%D%۸۷%D%۸B%D%۸۸%D%۸۶%D%۸A%D%۸F%D%۸C>
- منشور حقوق شهروندی، هیئت وزیران، مصوب ۱۳۹۵، شناسنامه قانون:
<https://shenasname.ir/laws/asasi/۳۵۷۱-%D%۸۵%D%۸A%D%۸۶%D%۸۸%D%۸۹-%D%A%D%۸A%D%۸۸%D%۸۵%D%۸۴-%D%۸۵%D%۸۶%D%۸B%D%۸۸%D%۸B-%D%۸A%D%۸۲%D%۸۸%D%۸۲-%D%۸B%D%۸۷%D%۸B%D%۸۸%D%۸۶%D%۸A%D%۸F%D%۸C>
- نجفی جواهری، محمدحسن، (۱۳۶۲)، *جواهرالکلام فی شرح شرائع الاسلام*، بیروت: دار احیاء التراث العربی، چاپ هفتم.
- نقیبی، سید ابوالقاسم و مهدیه محمدتقی زاده، (۱۳۹۳)، «بسترهای تقنینی و اجرایی تأمین اجتماعی زنان بی‌سرپرست و بدسرپرست»، فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده، تابستان، شماره ۶۴.
- ورعی، جواد، (۱۳۸۱)، *حقوق و وظایف شهروندان و دولتمردان*، قم: دبیرخانه مجلس خبرگان رهبری.